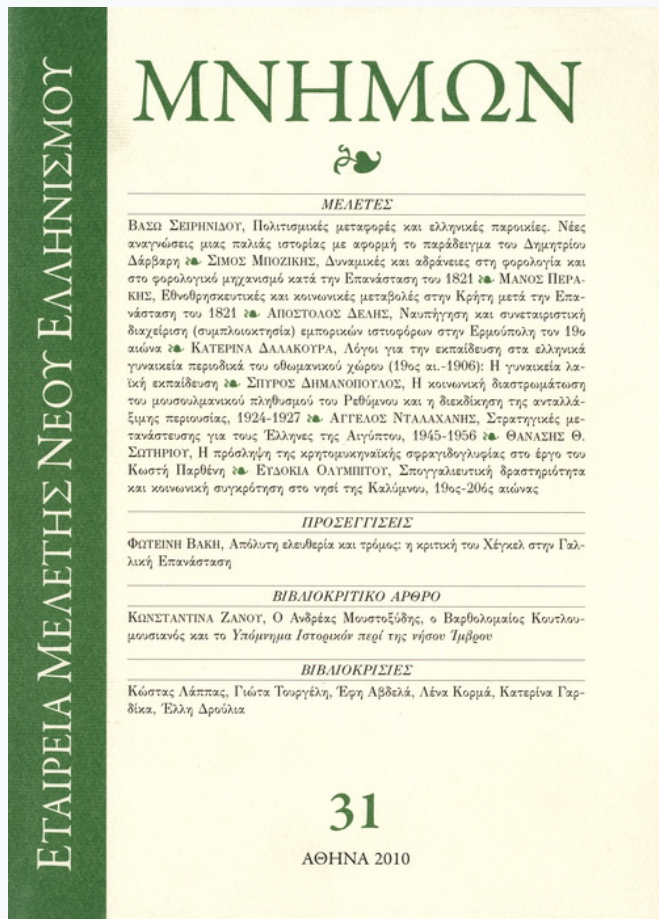

Mnimon

Vol 31 (2010)

Δαυίδ Αντωνίου, Γαλλικά σχολεία στην Ελλάδα: απόπειρα πρώτης καταγραφής, Αθήνα 2009· Δαυίδ Αντωνίου, Ιταλικά σχολεία στην Ελλάδα, Αθήνα 2011

Έλλη Δρούλια

doi: [10.12681/mnimon.38](https://doi.org/10.12681/mnimon.38)

To cite this article:

Δρούλια Έ. (2012). Δαυίδ Αντωνίου, Γαλλικά σχολεία στην Ελλάδα: απόπειρα πρώτης καταγραφής, Αθήνα 2009· Δαυίδ Αντωνίου, Ιταλικά σχολεία στην Ελλάδα, Αθήνα 2011. *Mnimon*, 31, 330–334. <https://doi.org/10.12681/mnimon.38>

το άρρωστο παιδικό σώμα και την αντιμετώπισή του ως κοινωνικού προβλήματος και ως ζητήματος δημόσιας υγείας, με εμβληματικότερη την ασθένεια της φυματίωσης αλλά και τη διατροφή και την ψυχική υγεία του παιδιού.

Όπως ελπίζω να διαφάνηκε από τα παραπάνω, με κέντρο αναφοράς το παιδικό σώμα, την υγεία του και την επίβλε-

ψη του, το βιβλίο ανοίγει για συζήτηση ένα ευρύ φάσμα ερωτημάτων κοινωνικής ιστορίας. Έτσι, πέρα από όσα μπορεί να μας μάθει, το έργο επιπλέον είναι αξιόλογο και για τα όσα μας προκαλούν οι δύο συγγραφείς του να συζητήσουμε και να ερευνήσουμε παραπέρα.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΓΑΡΔΙΚΑ

Δαυίδ Αντωνίου, Γαλλικά σχολεία στην Ελλάδα: απόπειρα πρώτης καταγραφής, Διεθνές Κέντρο Έρευνας Αίσωπος – La Fontaine, αρ. 1, Αθήνα 2009, 181 σ.

Δαυίδ Αντωνίου, Ιταλικά σχολεία στην Ελλάδα, Διεθνές Κέντρο Έρευνας Αίσωπος – La Fontaine, αρ. 3, Αθήνα 2011, 287 σ.

Η εκπαίδευση στο νεοελληνικό κράτος έχει την διαδρομή της με τους σταθμούς της. Ένα κεφάλαιό της είναι και τα ξένα σχολεία που έχουν τόσα να μαρτυρήσουν για τους ανθρώπους, τις ιδέες και τις επιλογές τους, τις εποχές. Με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους ο Δαυίδ Αντωνίου γνωρίζει πράγματα της ελληνικής εκπαίδευσης: ως φιλόλογος με μακρά θητεία στη μέση εκπαίδευση, συγγραφέας εκπαιδευτικού υλικού και διδακτικών εγχειριδίων και μελετητής των πηγών και της ιστορίας της νεοελληνικής εκπαίδευσης στον 19ο και 20ό αιώνα. Η ενασχόλησή του με την ιστορία της εκπαίδευσης συμπίπτει σε μεγάλο βαθμό με την απόσπασή του στα Γενικά Αρχεία του Κράτους όπου ταξινόμησε το αρχείο του Υπουργείου Παιδείας από το 1833 και εξής. Στις μελέτες του ο Δ. Αντωνίου ερευνά συστηματικά πρωτογενείς πηγές του ελληνικού εκπαιδευτικού τοπίου, εστιάζοντας το ενδιαφέρον του σε θεσμούς και πρόσωπα, όχι μόνο τα πρωταγωνιστικά της ελληνικής εκπαίδευσης, και ανασύρει γενικά και επιμέρους θέματα της εκπαίδευσης.

Καρπός των ερευνών του είναι και τα δύο βιβλία που παρουσιάζουμε. Το πρώτο αναφέρεται στα γαλλικά σχολεία στην Ελ-

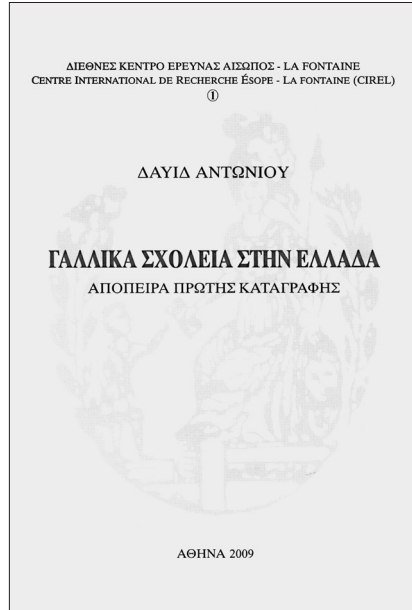
λάδα* και το δεύτερο στα ιταλικά. Μέσα από την μελέτη των σχολείων, εκτός από την καταγραφή γεγονότων και αριθμών, αναδύεται και μια όψη σημαντική και καθόλου αμελητέα της διεισδυτικής παρουσίας ξένων στην Ελλάδα, της κοινωνικής οργάνωσής τους, των επιρροών τους και της αποδοχής ή της κριτικής που δέχθηκαν στην Ελλάδα. Η παρουσία ξένων σχολείων και σχολών απασχολεί και επηρεάζει πολλούς ανθρώπους σε βάθος χρόνου, απέναντι στην οποία το ελληνικό κράτος τήρησε συγκρατημένη στάση τουλάχιστο έως την Μεταπολίτευση: «υπήρξε φοβικό, κυρίως όσον αφορά τη θρησκευτική διάσταση» (Γαλλικά σχολεία, σ. 155), αντί να θεωρήσει την παρουσία τους ως ευκαιρία ανταλλαγής και υποστήριξης Ελλήνων του εξωτερικού.

Από την έρευνα προκύπτουν ακριβείς αριθμοί, τόποι και χρόνοι. Η απόλυτη πληθυσμιακή ομοιογένεια στην Ελλάδα

* Πρόσφατα μεταφράστηκε και στα γαλλικά: David Antoniou, *Écoles françaises en Grèce: Essai d'inventaire*, μετάφραση Marcel Durand, Διεθνές Κέντρο Έρευνας Αίσωπος – La Fontaine, αρ. 4, Αθήνα 2011.

περνάει στην σφαίρα του στερεότυπου, καθώς όλο πληθαίνουν οι καταγραφές μικρότερων και μεγαλύτερων ομάδων («Άλλων») συγκατοίκων, διαφοροποιημένων κατά το θρήσκευμα, την καταγωγή, τους τρόπους ζωής ή άλλα χαρακτηριστικά, που τις διεκδικούν ποικίλα κέντρα εξουσίας, που μοιράζονται ομοιότητες και συγγένειες μα έχουν και την σφραγίδα του διαφορετικού, που στέκονται στα όρια μεταξύ διαχωριστικών γραμμών. Ανθρώπινα τοπία που παραλλάσσουν και ποικίλλουν, που συχνά συνδυάζουν διαφορετικά χαρακτηριστικά, που μοιάζουν αλλά δεν ταυτίζονται ακριβώς.

Η γαλλική διείσδυση χρονικά είναι η παλαιότερη και η μαζικότερη από άλλες, καθώς χρονολογείται από την περίοδο της Φραγκοκρατίας, έναρξη της οποίας θεωρείται το 1204, οπότε Σταυροφόροι κατέλαβαν την Κωνσταντινούπολη, και τέλος της το 1566, όταν καταλύθηκαν τα φεουδαρικά κράτη στον ελλαδικό χώρο. Η καθολική εκκλησία με ενεργή παρουσία στην κοινωνία, πιστεύει και διακονεί την εφαρμοσμένη κοινωνική προσφορά, η οποία εκφράζεται κυρίως μέσα από τα κανάλια της εκπαίδευσης και της υγείας. Η διδασκαλία των γαλλικών και των ιταλικών παραπέμπει στο καθολικό δόγμα. Επιπρόσθετα, η διδασκαλία των γαλλικών συνδέθηκε σταδιακά και με ευρύτερες έννοιες, όπως εκείνες του πολιτισμού, μορφωτικού και πολιτικού, με αποτέλεσμα να προκαλέσει το ενδιαφέρον εκμάθησής τους από την μεσαία και ανώτερη αστική τάξη. Σε καθολικά σχολεία φοιτούσαν, και φοιτούν έως σήμερα, ελληνόπουλα καθολικού θρησκευματος, παιδιά ελληνικών ορθόδοξων οικογενειών και παιδιά αλλοδαπών, συνήθως καθολικού θρησκευματος, των οποίων οι γονείς εργάζονται για ένα χρονικό διάστημα στην Ελλάδα. Σε αντίθεση με την κεντρική κρατική δυσπιστία απέναντι στα ξένα εκπαιδευτήρια, ελληνικές ορθόδοξες οικογένειες που εμπιστεύονταν την εκπαίδευση των παιδιών τους στους «φρέρδεις» και τις καλόγριες διατύπω-

van με την επιλογή τους αυτή μια σειρά από ζητήματα: έλλειψη εμπιστοσύνης στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, την επιθυμία να συνδεθούν με μια ξένη δύναμη, μια έκφραση πολιτικής και πολιτισμικής προτίμησης και συγχρόνως την σιγουριά ότι δεν θα επηρεάζονταν θρησκευτικά.

Στο βιβλίο *Γαλλικά σχολεία στην Ελλάδα* το πρώτο κεφάλαιο επιγράφεται «Γαλλικά σχολεία: γενική θεώρηση-ιδρυτές». Σε αυτό μπαίνει το πλαίσιο θεώρησης των γαλλικών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που περιλαμβάνουν, εκτός από την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, οικοτροφεία, ορφανοτροφεία, φροντιστήρια, κέντρα εκμάθησης των γαλλικών, κολέγια και εκπαιδευτήρια ανωτάτου επιπέδου. Οι ιδρυτικοί φορείς κατατάσσονται σε τέσσερις κατηγορίες που παρουσιάζονται αναλυτικά στα επόμενα κεφάλαια.

Το δεύτερο κεφάλαιο με τον τίτλο «Θρησκευτικοί φορείς» εξετάζει το ιστορικό των καθολικών γυναικείων και ανδρικών μοναχικών ταγμάτων (Ουρσουλίνες, Αδελφές του Ελέους, Αδελφές του Αγίου

Ιωσήφ της Εμφανίσεως, Αδελφές της Συμπόνιας, Αδελφές του Καλού Ποιμένου, Αδελφοί των Χριστιανικών Σχολών/Δελασάλ, Αδελφές της Ιεράς Καρδίας, Σαλεσιανοί, Αδελφές του Αγίου Ιωσήφ της Λυόν, Μαρριανό Αδελφοί, Λαζαριστές) και την δράση τους, την ίδρυση σχολείων από τα καθολικά μοναχικά τάγματα σε όλη την Ελλάδα, την χρονολογική σειρά ίδρυσης των σχολείων, τα χρόνια λειτουργίας τους, τους τόπους εγκατάστασής τους και τον τρόπο λειτουργίας τους. Ακόμα αναφέρεται στα φροντιστήρια γαλλικής γλώσσας αλλά και άλλων ξένων γλωσσών, εμπορικών σπουδών για τα αγόρια και ραπτικής για τα κορίτσια. Γίνεται επίσης αναφορά σε σχολεία που λειτούργησαν υπό την μέριμνα του τοπικού κλήρου στην Σύρο, την Τήνο, την Αθήνα, την Ζάκυνθο και την Κέρκυρα, όπου καταγράφονται ονομαστικά οι πρωτεργάτες.

Οι «Πολιτιστικοί φορείς» παρουσιάζονται στο τρίτο κεφάλαιο. Οι βασικοί φορείς είναι τέσσερις: Alliance Française (Γαλλική Ένωσις), Mission Laïque Française, Alliance Israélite Universelle και Ελληνογαλλικός Σύνδεσμος, των οποίων παρουσιάζονται με σύντομα σημειώματα η ίδρυση και οι σκοποί.

Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η «Κρατική πρωτοβουλία» που υλοποιείται μέσα από το Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών, τις νεότερες σχολές στην Κρήτη, την Ελληνογαλλική Σχολή Αγίας Παρασκευής («Ευγένιος Ντελακρουά») και την École Blaise Pascal.

Στο πέμπτο κεφάλαιο περιγράφεται με σύντομα σημειώματα η «Διωτική πρωτοβουλία», που περιλαμβάνει τα σχολεία της Καρλόττας Βολμεράνζ, του ζεύγους Ταχ, της Μαριάννας Αλβέρτη, του F. Bertrand, του G. Guiraud, της Ελίζας Γ. Γκιρώ τον 19ο αιώνα, και γίνεται αναφορά στα τμήματα διδασκαλίας γαλλικών, στα σχολεία εταιρειών, στα Ιδρύματα Ανώτατης Εκπαίδευσης.

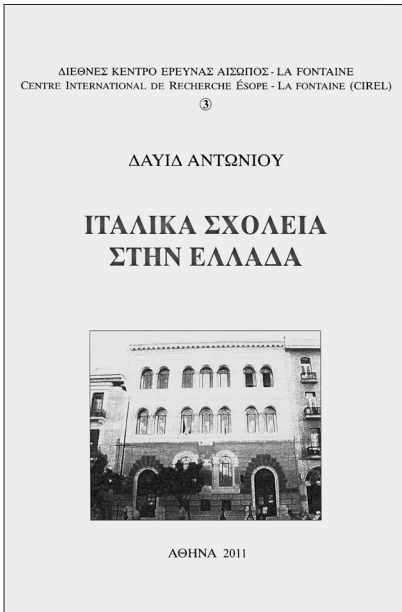
Το έκτο κεφάλαιο ανατρέχει στις συμφωνημένες «Σχέσεις ελληνικού κράτους

και γαλλικών σχολείων», από το πρωτόκολλο της Διάσκεψης του Λονδίνου το 1830 έως την έγκριση μορφωτικού προγράμματος Ελλάδος-Γαλλίας το 1993.

Το τελευταίο, έβδομο κεφάλαιο, παρουσιάζει «Στατιστικά στοιχεία». Περιλαμβάνει πίνακες και κρατικά έγγραφα που παρέχουν δεδομένα για τα γαλλικά σχολεία ανά την Ελλάδα από τις αρχές του 20ού αιώνα έως και το 2008.

Δυο χρόνια μετά την μελέτη για τα γαλλικά σχολεία στην Ελλάδα, κυκλοφόρησε τον Ιανουάριο του 2011 η αντίστοιχη πιο εξαντλητική καταγραφή των ιταλικών σχολείων που αναπτύσσεται ακολουθώντας την δομή και μεθοδολογία του προηγούμενου βιβλίου.

Το βιβλίο δομείται σε δύο μέρη από τα οποία το πρώτο περιλαμβάνει οκτώ κεφάλαια. Το «Γενικό προκαταρκτικό πλαίσιο», βάσει του οποίου γίνεται η παρουσίαση στην συνέχεια, διαχωρίζει τους ιδρυτικούς φορείς των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων. Οι «Θρησκευτικοί φορείς» περιλαμβάνουν τα καθολικά μοναχικά τάγματα που δραστηριοποιούνταν έως και τον 19ο αιώνα (Φραγκισκανοί, Ιησουίτες, Αδελφές του Ελέους, Αδελφοί των Χριστιανικών Σχολών, Φραγκισκανίδες Αδελφές της Ασίζης, Αδελφές του Ελέους της Αμιάντου Συλλήψεως της Ιβρέας, Φραγκισκανίδες Αδελφές της Αμιάντου Καρδίας της Μαρίας, Φραγκισκανίδες Αδελφές της Ιεράς Καρδίας της Gemona, Αδελφές Ζηλώτριες της Ιεράς Καρδίας κ.ά.). Εδώ δύο παρατηρήσεις: τα γυναικεία τάγματα είναι περισσότερα από τα ανδρικά και ο συγγραφέας στο τέλος των σύντομων ιστορικών σημειωμάτων για τα τάγματα παραπέμπει (όπως και για τα αντίστοιχα γαλλικά) στους διαδικτυακούς ιστότοπούς τους. Όλα τα καθολικά τάγματα έχουν δικό τους ιστότοπο και ορισμένα είναι καταγραμμένα και στην ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια Wikipedia. Το κεφάλαιο κλείνει με γενικές πληροφορίες για τον τοπικό καθολικό κλήρο.

Η «Κρατική πρωτοβουλία» εκφράζεται είτε μέσα από τα επιχορηγούμενα από το κράτος σχολεία είτε με τα μορφωτικά ινστιτούτα. Αναφέρονται οι περιοχές εγκατάστασης ιταλικών σχολείων και παρουσιάζονται αναλυτικά κατά περιοχές στο δεύτερο μέρος του βιβλίου, ενώ παράλληλα αναλύονται οι σκοποί των Ιταλικών Μορφωτικών Ινστιτούτων που λειτουργούν στην Αθήνα και την Θεσσαλονίκη.

Οι «Πολιτιστικοί φορείς» που εξετάζονται είναι: η Associazione Nazionale per soccorrere i Missionari Italiani (ANSMI ή ANMI)/Εθνική Εταιρεία προς βοήθεια των Ιταλών Ιεραποστόλων, η Εταιρεία Dante Alighieri που δραστηριοποιείται στην Θεσσαλονίκη, την Αθήνα και την Πάτρα, την Κέρκυρα και την Ζάκυνθο στα Επτάνησα, το Ηράκλειο και το Ρέθυμνο στην Κρήτη, και την Ρόδο, ο Ελληνοϊταλικός Σύνδεσμος Θεσσαλονίκης, ο Ελληνοϊταλικός Σύνδεσμος/Lega Italoellenica.

Το κεφάλαιο για την «Ιδιωτική πρωτοβουλία» περιλαμβάνει σχολεία ιδιωτών (Επτάνησα, Ερμούπολη Σύρου, Κρήτη, Πάτρα, Αθήνα και Αγρίνιο), σχολεία συλ-

λόγων, εταιρειών και άλλων φορέων, τμήματα/κέντρα διδασκαλίας της ιταλικής γλώσσας.

Το κεφάλαιο «Η διδασκαλία της ιταλικής γλώσσας στα ελληνικά σχολεία και πανεπιστήμια» περιλαμβάνει και πολύ πρόσφατα στοιχεία για την διδασκαλία των ιταλικών σε πανεπιστημιακό επίπεδο.

Στο κεφάλαιο «Σχέσεις ελληνικού κράτους και ιταλικών σχολείων» παρατίθενται αυτούσια αποσπάσματα από τα Πρακτικά της Βουλής, νόμους, συμφωνίες και ρυθμίσεις για την διδασκαλία των ιταλικών και γίνεται λόγος για την δυσκολία επαναφοράς ομαλών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Στο κεφάλαιο που επιγράφεται «Στατιστικά στοιχεία» παρατίθενται συγκεντρωτικά στατιστικά της δεκαετίας 1929-1939 της Στατιστικής Υπηρεσίας που δεν συμφωνούν με εκείνα του Γενικού Επιθεωρητή Ξένων και Μειονοτικών Σχολείων που παρουσιάζεται επίσης.

Το δεύτερο μέρος του βιβλίου χαρτογραφεί την παρουσία των ιταλικών σχολείων στον ελληνικό χώρο. Κάθε κεφάλαιο παρουσιάζει την εικόνα των ιταλικών σχολείων διεξοδικά: «Αττική: Αθήνα-Λαύριο, Πειραιάς», «Πελοπόννησος: Πάτρα», «Επτάνησα: Κέρκυρα-Κεφαλληνία-Ζάκυνθος», «Ηπειρος: Ιωάννινα-Πρέβεζα», «Μακεδονία: Θεσσαλονίκη», «Θράκη: Αλεξανδρούπολη», «Κρήτη: Ηράκλειο-Χανιά», «Ανατολικό Αιγαίο: Μυτιλήνη-Σάμος», «Δωδεκάνησα: Ρόδος-Κως-Κάλυμνος-Λέρος».

Νομοθετικά διατάγματα, στατιστικοί πίνακες, εκθέσεις, αναφορές επιθεωρητών της εκπαίδευσης, τόποι, χώροι και κτίρια των γαλλικών και ιταλικών σχολείων στην Ελλάδα, προγράμματα των μαθημάτων, ώρες διδασκαλίας, αριθμοί μαθητών και μαθητριών, ονόματα διδασκόντων παραδίδονται με τάξη στον αναγνώστη του βιβλίου. Δεν λείπει και φωτογραφικό υλικό που απεικονίζει ομαδικές φωτογραφίες

τάξεων όλων των βαθμίδων. Δάσκαλοι με το σχήμα ή λαϊκοί, σεβάσιμοι γέροντες με μακριές γενειάδες αλλά και ζωηροί νέοι και νέες καθηγήτριες, καθισμένοι συνήθως στην μπροστινή σειρά ή στα άκρα ή ανάμεσα στα παιδιά, ακόμα και πίσω πίσω δυσδιάκριτοι. Παιδιά –τα κορίτσια χωρίς από τα αγόρια («προνόμιο») το οποίο διατηρούν και σήμερα τα καθολικά σχολεία στην Ελλάδα όπου διά νόμου έχει επιβληθεί η μεικτή εκπαίδευση)– διαφόρων τάξεων φορούν τις ομοιόμορφες στολές τους, ποδιές με μεγάλους γιακάδες, παντελόνια ή σορτσάκια με σακάκι ή σπανιότερα απλά τα «καλά τους», ειδοποιημένα για την ημέρα της φωτογράφισης. Φωτογραφίες, επιστολικά δελτάρια από τις εγκαταστάσεις σχολικών μονάδων, προσόψεις, προαύλια, γήπεδα για αθλοπαιδιές, διπλώματα, βραβεία, μονόφυλλα, φυλλάδια, εξώφυλλα σχολικών επετηρίδων

ζωντανεύουν την παράθεση στοιχείων, δίνουν εικόνα.

Πηγές του Δ. Αντωνίου είναι τα Γενικά Αρχεία του Κράτους και οι περιφερειακές υπηρεσίες τους, τα αρχεία του Υπουργείου Εξωτερικών και του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων, η Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδος, καθώς και ιδιωτικά αρχεία, εφημερίδες, επετηρίδες, περιοδικά. Η βιβλιογραφία μαρτυρά ότι έχει αντλήσει υλικό και πληροφόρηση από ελληνικές και ξενόγλωσσες επιστημονικές μονογραφίες και γνωρίζει καλά τις σχετικές συμβολές. Τα ευρητήρια απαραίτητα και βοηθητικά. Και τα δύο αυτά βιβλία του Δ. Αντωνίου είναι μελέτες υποδομής όπου παρουσιάζονται συγκεντρωμένα, συστηματικά και εύληπτα τα σχετικά στοιχεία. Αποτελούν στέρεο πάτημα για τους ερευνητές.

ΕΛΛΗ ΔΡΟΥΔΙΑ